

Մ Ի Ո Ն

ԻՖ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1948

ՅՈՒՆԻՍԿՈՎՍԿԻ

ԹԻՒ 7-8

Մ Ե Ր Տ Ա Գ Ն Ա Պ Ը

ՍԻՈՆ իր Մայիս-Յունիս միացեալ թիւերուն մէջ արցունքոտ ու արիւնոտ էջերով սկսաւ պարզել ողբալի ծալքերը այն դժբախտութիւններուն որոնք նոյն ամիսներուն վիճակեցան Մեր Ս. Աթոռին եւ անոր հօտին՝ իբր արդիւնք Ս. Երկրի ներկայ խղափական տագնապին:

Որքան ալ անխուսափելի Մերձաւոր Արեւելի պատմութեան ուսանողին եւ խղափագէտին համար, որքան ալ իր նկարագրով ու հանգամանքներով տարբեր Հայ ժողովուրդի ցարդ կրած աղէտներէն ու արհաւիրքներէն, մեր տագնապը իր ընդարձակ համեմատութիւններով ու իր անմիջական ու հեռաւոր հետեւանքներով՝ անոնց կը հասնի, եւ հետեւաբար բովանդակ հայութեան կարեկցութեան ու անմիջական օժանդակութեան արժանի:

Մայիսէն ի վեր պատահած դէպքերը ու ակերները կը հաստատեն մեր ըսածները, ու որոշ կերպով ցոյց կուտան գալիք ահաւոր վախճանը՝ եթէ տարունակուին կռիւները: Ռուսներու եւ հրազէններու հետ՝ սնտեսական եւ նիւթական այլ եւ այլ դժուարութիւններ բոլորովին պիտի խորհակեն ինչպէս Պաղեստինի ամբողջ ժողովուրդի, նոյնպէս եւ մեր Ս. Աթոռի կենսական տաները ու այն անհրաժեշտ պայմաններն ու ազդակները՝ որոնցմով կը գոյատուրօի ու կ'երազխաւորօի մեր ամբողջ կեանքն ու գործը:

Կ'ընդունինք թէ՛ Նրուսադէսի Ս. Աթոռը իր 1500 տարիներու կեանքին մէջ տաս անգամներ զտնուած է նմանօրինակ եւ նոյնիսկ ակելի դաժան կացութիւններու առջեւ, բայց պէտք է ընդունիլ նաեւ թէ եթէ վերապրած է ան ու տարունակած իր առաքելութիւնը՝ ասիկա շնորհիւ այն անվերապահ օգնականութեան է զոր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նուիրապետութիւնը եւ Հայ ժողովուրդը միասնաբար եւ միահամուռ ջանքերով ընձեռած են Ս. Աթոռին, չընկրկելով ոչ մէկ զոհաբերութեան եւ դժուարութեան առջեւ: Ուրեմն, եթէ պատմութիւնը անխուսափելիօրէն պիտի կրկնուի իր դառնութիւններով, անիկա պէտք է կրկնուի նաեւ իր յաւէտ յիշատակելի քաղցրութիւններով: Անխաթս է մեր հաւատքը Աստուծոյ նախախնամութեան վրայ եւ

հաստատուն է մեր վստահութիւնը Նորին Ս. Օծութիւն Վեհափառ Հայրապետի եւ իր Եկեղեցւոյ բովանդակ կղերականութեան եւ ազգի լուսեան սիրոյն վրայ, հանդէպ Ս. Երուսաղէմի նուիրական Աթոռին ու կը հաւատանք թէ անոնք պատշաճ են իրենց նախահայրերուն ոգւով մեզի կրկնելու Տիրոջ հրաւերը «Հայցեցէ՛ք եւ զգչի՛ք, բաղխեցէ՛ք եւ բացցի՛ք ձեզ»:

Այս վստահութեամբ եւ հաւատով գոհացնուած՝ յանուն մեր նուիրական Աթոռին եւ Միաբանութեան, եւ յանուն մեր սիրելի ժողովուրդին՝ անմիջական օգնութեան կոչ կ'ուղղենք բովանդակ Հայութեան, մէկ կողմէ ապահովելու մեր Ս. Աթոռոյ եւ մեր Սուրբ Տեղեաց, Էկեղեցեաց եւ վանօրէից պահպանութիւնը եւ մյուս կողմէ ազատելու մեր սիրելի հօտը իր կրած աղէտի նիրաններէն:

Նորին Ս. Օծութիւն Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը իր անդրանիկ սրբաճառ Կոնդակին մէջ ռկեղէն բառերով բոլոր ժամանակներու համար արձանագրած է Ս. Երկրի, Ս. Տեղեաց եւ Երուսաղէմի Ս. Աթոռոյ արժէքն ու արժանիքը Հայ ազգին համար. — «Տիրաւանդ ողջոյնս նաեւ Զեզ՝ Ամենապատիւ Տ. Կիրեղ Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի եւ Հայրական Օրհնութիւնս Միաբանական Ուխտիդ: Ս. Երուսաղէմի Պատրիարքական Աթոռը իր սրբազան վայրերով, ուր ծնուել է աշխարհի Փրկիչը, որ եղել է Նորա մկրտութեան սրբազան աւազանը, ուր հնչել է Փրկչի աւետարանը, ուր լուծել է Նորա կենդանի ու կենարար Բարոյը՝ Հայ Ազգի պարծանքն է, Հայ Եկեղեցւոյ եւ նորա հօտի Մերութիւն Մերոցը: Դէպի այդ նուիրական վայրերը դարձած է նաեւ համայն Բիւսոնեայ աշխարհի աչքը:

Հայ Եկեղեցւոյ եւ Բիւսոնեայ աշխարհի այդ նուիրական Մերութիւնների պահպանութեան ու պայծառութեան համար է, որ Դու՛ք Ս. Յակոբեանց Միաբանական Ուխտիդ հետ՝ օր ու գիշեր սփնում էք: Աստուծային խնամքն ու հովանին եմ հայցում Զեր եւ Ուխտիդ վերայ, որպէսզի սրբութեամբ զօրանաք, Բիւսոնեական ջերմեռանդութեամբ անիք եւ կենդանի օրհնակ հանդիսանաք բոլոր այցելու ուխտաւորներին, որպէսզի նոքա պատկառանքով յիշեն Ս. Տեղերն ու Միաբանութիւնը եւ՝ Բիւսոնեական հաւատով զօրացած ու վերածնուած՝ զառնան իրենց վայրերը: Մաղթում եմ Բարձրեային, որ Ս. Յակոբեանց վանքն իր Ժառանգաւորաց դպրոցով Բիւսոնեական կրօնի Բարոյութեան սերմնաբան եւ լուսատու ջան հանդիսանայ Հայ Ժողովրդի համար եւ սերն կայ պահպանէ Ս. Էջմիածնի եւ Մայր Հայրենիքի հետ, ինչպէս ցարդ»:

Կոնդակի Սաղմնական այս հաստատուքը իր տղերուն մէջ կը յայտարարէ հայ ոգիին եւ հայ սրտին զգացումները մեր սրբութիւններուն հանդէպ: Նորին Ս. Օծութեան եւ ազգին համար Տէրունական սուրբ վայրերը մեր Մերութիւն Մերոցը կազմած են ու կը կազմեն: Այս նշգրիտ բացատրութեան մէջ Նորին Ս. Օծութիւնը Քահանայապետաբար Սուրբ Տեղեաց մէջ կը փոխադրուի ու կ'ըլլայ, ինչպէս իրաւապէս, անոնց գերագոյն պատգամը: Այդ իսկ պատճառաւ միեւնոյն ժամանակ կը հանդիսանայ Աւետեաց Երկրի նորագոյն Սրբազան Հրաւիրակը եւ այդ այն օրերուն երբ ինք պիտի հանդիսանար մեծագոյն Հրաւիրակը Երկրին Հայրենեաց: Ասուգիւ սրբազան զգացում-

ներու զմայլելի զուգորդութիւն եւ ներդաճակութիւն կը տեսնուի Նորին Ս. Օծութեան եւ իր եղանակայեացական նախորդի Նրիմեան Հայրիկի հոգիներուն մէջ: Այս ցոյց կուտայ թէ հաիւր տարիներու անջրպէսը իր հսկայական յեղաշրջումներով բաւական չէ եղած փոխելու տիպարը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հարազատ Քահանայապետներուն, անոնց միտքերուն եկունքը Հայ ժողովուրդի գոյութեան, ապահովութեան եւ բարօրութեան համար գաղափարի եւ զգացումի նոյն եկուրեակը կը ծնի, յանձնառնելու հարազատ տիպարն ու նկարագիրը Հայ Յեղին:

Մեր տուայտանքի այս օրերուն երբ կ'ապրինք միայն Աստուծոյ ողորմութեամբ, մեզի համար իսկապէս մեծ մխիթարութիւն ու քաջալերութիւն է հաւատալ թէ Հայութեան մեծ Քահանայապետը իր Մերութիւն Մերոցի մէջն է, եւ իր հրաւերին անսալով իր շուրջ կը գտնուին ի սփիւռս աշխարհի ցրուած իր զաւակները ի խնդիր փրկագործութեան: Քաղցր է մեզ զգալ թէ անոնք մեզի հետ են ու մենք պիտի չբաժնուին մինչեւ որ փառասին մեր եւ մեր ժողովուրդի գլխուն վերեւ դիզուած սեւ սեւ տմպերը — արուեստական, անիրաւ ու անարդար —, մինչեւ որ ծագի Աստուծոյ խաղաղութեան արեւը Ս. Երկրի երկնակաւարին վրայ: Աւելի քան երբեք հաւաստի, յոյսի եւ սիրոյ այս զգացումներով է որ պիտի ապրինք մենք եւ մեր Միաբանութեան բոլոր անդամները, որպէսզի աւելի քան երբեք արթուն եւ անբարթ մնան մեր աչքերը Սիոնի Հայաստանեայց կանթեղին վրայ — որ չմարի: Այո՛ ան պիտի չմարի, այլ պիտի ցոլայ յաւիտեան «Լուսաւոր ջահ հանդիսանալու Հայ ժողովուրդին համար», համաձայն Մրբազան Քահանայապետի վառափառ ու համոզումին: Ինչպէս Արագածի կանթեղը Սուրբ Լուսաւորչի արցունքներովը անեղջ կը մնայ, այնպէս ալ մեր Սիոնի կանթեղը Հայ ժողովուրդի արցունքներով, ուրիշ խօսով՝ անոր կարեկցութեամբը եւ օգնութեամբը:

Կը վստահեցնենք բոլոր մեր սիրելի ազգակիցները թէ եթէ մեր եւ մեր ժողովուրդի վիճակն ու հոգը սահմանազանցութիւններ ըրած չըլլար, մենք պիտի չուզէինք մեր թեմի սահմաններէն դուրս հանել զանոնք չխաչածելու համար միւս գաղութներու ներքին բարեսիրական, եկեղեցական, ու ազգօգոս ձեռնարկները: Եւ սակայն երբ երեսուցիկի ապահովութեան մասին Հոգեւոր Պետեւոն տեսնած բոլոր հաւաստիացումներն ու յոյսերը ի դերեւ ելան աղէտալի դէպքերու հոսանքին առջեւ, ու երբ խորհակուեցան մեր եւ մեր ժողովուրդի ինքնաբաւութեան եւ ինքնապահպանութեան թումբերը, այն ասեմ այլեւս մեր սրբազան պարսկանութիւնը նկատեցինք Ազգին հասցնելու մեր դժբախտութեան դաժան լուրը, վառնալի այն ինչ որ մենք եւ մեր Միաբանութիւնը կոչուած էինք պահպանել ու պահպանել առանձինն, կը բռնադատուէր ամբողջ գաղութի մը փրկութեան գործը: 10.000էն աւելի էր անոր անգամներուն թիւը, մեծ մասամբ կիլիկեցիներէ բաղկացած եւ կեդրոնացած երեսուցիկի, Յուպլիի եւ Հայկապի մէջ: Շնորհիւ իրենց աշխատասիրութեան՝ տեսական բարեկեցիկ վիճակի մը տիրացած էին ու պատուաւոր դիրք չիմած կառավարական համարային զանազան հաստատութեանց մէջ, ինչպէս նաեւ առեւտրական եւ արհեստներու մարզերուն մէջ: Բացի Ս. Աթոռոյս եկեղեցիներէն ստացուած հոգեւոր սնունդէն, կը վայելէին նաեւ անոր հոգատարութեան եւ ղեկավարու-

քեան սակ կազմակերպուած վարժարաններու տնտեսական դաստիարակութիւնը եւ ունէին աւելի քան 1500 մանկապարտէզի, նախակրթարանի, երկրորդական վարժարանի եւ նամայսարանի աւակներն եւ ուսանողներ: Մերձաւոր Արեւելիի Հայ գաղութներուն մէջ նախանձելի դարձած էին իրենց ազգայնական եւ բարեսիրական զոհաբերութիւններով: Յայտ Պաղեստինի կառավարութեան անոնք ամէն տեղ «օրինակելի համայնք» կը կոչուէին եւ կը վայելէին երկրի ազգաբնակչութեան համակրանքն ու վստահութիւնը: Սակայն, դարձեալ բայսի անողոք մէկ հարուածով անոնք եւ անոնց ընտանեկան բոլոր անդամները զրկուեցան իրենց արդար վաստակի արդիւններէն, իրենց տունէն ու ստացուածքներէն, եւ մասնուեցան աստանդական ու անորոշ վիճակի մը: Թէ ինչու՞ այս ամէնը, ասիկա ուրիշ տեղ եւ ուրիշ ժամանակներու մէջ պիտի բացատրուի անուրէշ. մեզի այժմ պարտ է կ'իյնայ միայն յայտարարելու եւ վկայելու թէ անպարտ է մեր ժողովուրդը, մաքուր՝ իր ձեռները եւ հանգիստ իր խիղճը: Ան՝ ինչպէս ուրիշ տեղ նույնպէս Պաղեստինի շինարար տարրերէն մին էր եւ նպաստած անոր ընդհանուր զարգացման ու յառաջդիմութեան, սիրած էր երկիրը իր նախահայրերու անխառն սիրով: Առանց Արարան մոռնալու՝ ոչ մէկ քաղաքական պահանջ ունեցած էր ցարդ ու կ'ապրէր անկողմնակալ խաղաղութեան մէջ իր դրացիներուն հետ: Մեր այս պատուական ժողովուրդի Ս. Երկրի մէջ մնացորդները Ս. Աթոռոյս վանքերուն մէջ սպասասան գտած են ու կ'ապրին մեր նախագահութեան տակ կազմուած խնամաստարական Մարմնի մը հոգածութեան ներքեւ: Երուսաղէմի բնիկ հայութիւնն ալ Հայոց բաղի եւ հին քաղաքի այլեւայլ թաղերուն մէջ, իսկ անոնք որ երկրէն դուրս գաղթած են եւ այժմ մեծ մասամբ կը գտնուին Ամեր-Յորդանանի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, դժբախտաբար չեն կրցած ունենալ իրենց խնամաստարական Մարմինները, տեղական դժուարութիւններու պատճառաւ: Անհամբեր կը սպասենք այդ դժուարութիւններու բարձման եւ նեղրիտ տեղեկութիւններու, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենանք անոնց համար ալ նպաստակայարմար կարգադրութիւններ ընելու նպատակ հայթայթման եւ բաւխման համար: Այս կապակցութեամբ եւս մեր խորին երախտագիտութիւնը կը յայտնենք Տանն Կիլիկիոյ Շնորհազարդ Կաթողիկոսին, մեր եղբայրական ամենաջերմ հիացումի եւ մեծարանաց հետ միասին իր 24 Ապրիլ 1948 թուակիր արտառուչ Կոնդակին առթիւ: Անիկա մեզի համար պիտի մնայ ոչ միայն իբրեւ մի ուրիշ գեղեցիկ արտայայտութիւնը իր վեհ արժիւն ու նկարագրին, այլ եւ իր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ միասնականութեան առաջնայի կենդանի վկայութիւնը: Վստահ ենք, թէ այդ Կոնդակը մեծ օրհնութիւն մը պիտի ըլլայ մեր՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի դժբախտ զաւակներուն համար, եւ Ն. Ս. Օծութեան բարձր հովանաւորութիւնը պիտի տարածուի անոնց վրայ ալ:

Շնորհիւ Նորին Ս. Օծութիւն Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի օրհնութեան եւ բարեհաճ յանձնարարութեանց, մեծ յոյս ունինք որ Սփիւռքի մեր սիրելի ազգակիցները՝ մեր եւ մեր ժողովուրդի ցաւին ու վշտին տեղ պիտի տան իրենց սիրտերուն մէջ, ու պիտի մխիթարեն մեր կարօտեալ զաւակները իրենց արտաբոլս օժանդակութիւններով: Ասուծոյ օրհնութիւնը եւ իրական երջանկութիւն պիտի վայելեն անոնք, վասնզի պաշտպանած ու պահպանած

պիսի ըլլան 10.000 պաղեսինահայութիւնը, վերահաստատած տեսնելու իրենց տուներուն, իրենց նախկին պատուաբեր դիրքին մէջ, վերակենդանացած տեսնելու մեր Ս. Աթոռի Միաբանութեան հոգեւոր եւ կրթական այն աշխատանքը որ այնչափ բարձր գնահատութեան արժանացած էր անցեալ քառասուն հինգ տարիներու ընթացքին, յաջա մեր ժողովուրդին եւ օտար համայնքներուն:

Մինչ այդ մենք եւ մեր ուխտեալ զաւակները մեր երանելի նախորդներուն մօտ ծունկի եկած մեր կանթեղին շուրջ, կը հսկենք ու կ'աղօթենք մեր Տիրոջ սրբազան պատուէրին համաձայն:

Կ'աղօթենք Նորին Ս. Օծուքիւն Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի եւ պանծալի Հայրենիքին ու անոր հաւատարիմ ղեկավարներու երջանիկ արեւաշուքեան եւ յաջողութեանց համար: Նոյնպէս Տանն Կիլիկիոյ Շնորհազարդ Կաթողիկոսի, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նուիրապետութեան սրբազան անդամներուն եւ կղերական դասուն ու ազգին լրութեան, մեր Ս. Աթոռոյ վեհանձն բարերարներուն եւ Աստուծոյ նախախնամական ձեռքը հանդիսացող՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան, ինչպէս նաեւ Ս. Երկրի եւ բովանդակ աշխարհի խաղաղութեան համար:

Կը հաւատանք թէ մեր կանթեղին շուրջ ներկայ են նաեւ հոգիները մեր երանելի նախորդներուն, իրենց զոհաբերուած միաբանակից զաւակներով միասին: Հոն են լուսաւոյ հոգիները Պարոնէրներու եւ Շղթայակիրներու, որոնք կը զօրացնեն մեր հաւասփր Աստուծոյ նախախնամութեան վրայ, ու Ազգին հզօր պաշտպանութեան վրայ՝ մեզ կը հաւաստիացնեն թէ մեր կոչերն ալ պիտի արդիւնաւորուին ու մեր շրջանները պիտի փերուին ինչպէս իրենցը:

Այս հաւաստով ու յոյսերով, մենք սիրով պիտի շարունակենք մեր նուիրական պաշտօնն ու պարտականութիւնները մեր Միաբանութեան հետ՝ ի զլուխ մեր սիրելի հօտին:

Տէրը՝ իր ամենազօր Ազով օրհնէ մեր Սուրբ Եկեղեցին ու սիրելի Ազգը, եւ պսակէ անոր բոլոր բարեգործ զաւակները արդիւնաւոր կեանքի եւ յաւիտենական երանութեան շնորհներով:

ԿԻԻՐԵՂ Բ.

Պատրիարք Ս. Երուսաղէմի